

ARTICOLE

**CONTRACTUL DE ASIGURARE DE VIAȚA-UN MIJLOC
DE TRANSMITERE A PATRIMONIULUI SUCCESORAL
CU OCOLIREA REZERVEI SUCCESORALE ?**

**THE LIFE INSURANCE CONTRACT - AN INSTRUMENT
TO TRANSMIT THE INHERITANCE
AVOIDING THE RESERVED PORTION?**

DOI:10.24193/SUBBIur.63(2018).2.5

Published Online: 2018-06-29

Published Print: 2018-06-29

Ioana OLARU*

Abstract: The relationship between life insurance and succession law is a topical matter because this instrument is more frequently chosen to execute the transmission of the inheritance. When the deceased person designated a beneficiary of the insurance, the capital and the rent payable upon his/her death are not part of the assets of the insured person. The rules governing the obligation to restore or account for gifts, advancements or legacies (the claw-back clauses) in cases of infringement of the reserved portion of the heirs of the insured come into effect only when the amount paid as insurance premiums are manifestly exaggerated considering his/her means. The solutions chosen in order to guarantee the balance between the freedom of contracts which may also manifest itself through the conclusion of an insurance contract and the necessary protection given to the close relatives of the deceased are various in European countries. The case law proves the commitment to sanction the use of the insurance in order to deprive the forced heirs of their right. In an international succession, difficulties arise from the simultaneous application of two different laws. On the one hand, there is the law applicable to the insurance contract that is determined by the use of the Regulation (CE) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations. On the other hand, the law determined according to art. 21 or 22 of the Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the

Council of 4 July 2012 govern the totality of the succession, especially the obligation to restore or account for gifts, advancements or legacies when determining the shares of the different beneficiaries.

Resumé: Le rapport entre l'assurance-vie et le droit successoral est une question actuelle parce que les personnes choisissent de plus en plus cette voie pour réaliser la transmission de leur patrimoine successoral. Quand le défunt a désigné un bénéficiaire de l'assurance, le capital, ou la rente payables au décès ne font pas partie de la succession de l'assuré. Les règles du rapport à succession et celles de la réduction pour atteinte à la réserve des héritiers du contractant entrent en jeu seulement dans les cas où les sommes versées par le contractant à titre de primes sont manifestement exagérées eu égard à ses facultés. Les solutions adoptées pour garantir l'équilibre entre la liberté contractuelle qui se manifeste également par la conclusion d'un contrat d'assurance et la protection nécessaire des proches du défunt sont diverses dans les pays de l'Europe. La jurisprudence fait preuve de son engagement de sanctionner l'utilisation de l'assurance dans le but de priver les héritiers réservataires de leur droit. Dans une succession internationale on découvre aussi les difficultés qui résultent de l'application concurrente des deux lois différentes. D'une part on trouve la loi applicable au contrat d'assurance qui est établie en utilisant les règles du Règlement (CE) no. 593/2008 du Parlement européen et du Conseil du 17 juin 2008 concernant la loi applicable aux obligations contractuelles. De l'autre part la loi désignée en vertu de l'article 21 ou 22 du Règlement (UE) no. 650/2012 régit l'ensemble de la succession, notamment le rapport et la réduction des libéralités lors du calcul des parts des différents bénéficiaires.

Rezumat: Raportul între asigurarea de viață și dreptul succesoral este o chestiune de actualitate deoarece acest mijloc este din ce în ce mai frecvent ales pentru a realiza transmiterea patrimoniului succesoral. Când de cujus a desemnat un beneficiar al asigurării, capitalul sau renta plătibile la deces nu fac parte din patrimoniul celui asigurat. Regulile raportului succesoral și cele ale reducăunii pentru atingerea rezervei moștenitorilor contractantului intră în joc doar în cazul în care sumele vărsate de contractant cu titlu de prime sunt în mod manifest exagerate ținând cont de posibilitățile sale. Soluțiile adoptate pentru a garanta echilibrul între libertatea contractuală care se manifestă inclusiv prin încheierea unui contract de asigurare și protecția necesară a celor apropiați defunctului sunt diverse în țările din Europa. Jurisprudența dovedește angajamentul său de a sancționa utilizarea asigurării în scopul de a priva pe moștenitorii rezervați de dreptul lor. Într-o succesiune internațională apar și dificultăți care rezultă din aplicarea concurrentă a două legi diferite. De o parte se găsește legea aplicabilă contractului de asigurare care este stabilită prin utilizarea normelor Regulamentului (CE) nr. 593/2008 a Parlamentului

European și Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale. Pe de altă parte, legea desemnată în temeiul art. 21 sau 22 din Regulamentul (UE) nr. 650/2012 guvernează ansamblul succesiunii, mai ales raportul și reducțiunea liberalităților efectuate pentru calcularea părților cuvenite diferiților beneficiari.

Keywords: *life insurance , reserved portion, obligation to account for gifts, advancements or legacies , exaggerated insurance premiums , obligation to restore gifts, advancements or legacies , Regulation (EU) No 650/2012 , the Regulation (CE) No 593/2008 , international succession , applicable law , choice of law*

Mots clefs: *Assurance-vie, Réserve successorale, Réduction, Primes exagérées, Rapport, Règlement (UE) nr. 650/2012, Règlement (CE) nr. 593/2008, Succession internationale, Loi applicable, Choix de la loi applicable*

Cuvinte-cheie: *asigurare de viața, rezerva succesorală, reducere, prime excesive, raport, Regulamentul (UE) nr. 650/2012, Regulamentul (CE) nr. 593/2008, succesiune internațională, lege aplicabilă, alegerea legii aplicabile*

1 Protecția rezervei succesorală în cazul contractelor de asigurare de viață în dreptul român și în dreptul statelor europene

Raportarea asigurării de viață la dreptul succesoral a devenit de actualitate datorită utilizării tot mai largi a acesteia, nu atât ca mijloc tradițional de protecție, ci mai mult ca instrument eficient de planificare succesorală. În dreptul francez, art. L132-13 alin. (1) din Codul asigurărilor¹ prevede că atât capitalul cât și indemnizația plătită în cazul unei asigurări de viață subscrise în beneficiul unui terțe persoane nu sunt supuse nici regulilor raportului succesoral, nici celor privind reducțiunea în caz de atingere a rezervei moștenitorilor persoanei contractante.²

Potrivit alin. (2) al aceluiași articol, inaplicabilitatea raportului și reducțiunii operează și cu privire la sumele vărsate de contractant cu titlu de prime, cu excepția cazului în care acestea au fost în mod evident exagerate în raport cu posibilitățile sale. Art. L132-12, din C.assur.fr., prevede că atât capitalul cât și indemnizația plătită la decesul asiguratului unui beneficiar de-

terminat sau moștenitorilor săi nu fac parte din succesiunea asiguratului. Beneficiarul, indiferent de forma și de data desemnării sale, este considerat că a dobândit dreptul său din ziua contractului, chiar dacă acceptarea sa este posterioară morții celui asigurat.³

Spre deosebire de această reglementare, destul de clară, conexiunile dintre asigurarea de viață și raporturile de familie sau succesiune din dreptul român sunt mult mai puține. O primă referire poate fi găsită în art. 340 lit. f) C.civ. (care face parte din secțiunea consacrată regimului comunității legale). Acesta stabilește că indemnizația de asigurare și despăgubirile pentru orice prejudiciu moral sau material adus unuia dintre soți constituie bunuri proprii. Art. 340 C.civ. nu vorbește de indemnizația de asigurare pentru caz de deces.

Art. 2227 C.civ. definește contractul de asigurare de persoane ca fiind contractul prin care „asigurătorul se obligă să plătească indemnizația de asigurare în caz de deces, de ajungere la o anumită vârstă, de invaliditate permanentă totală sau parțială ori în alte asemenea cazuri, conform normelor edictate de organul de stat în a cărui competență potrivit legii intră supravegherea activității din domeniul asigurărilor.” Art. 2230 C.civ. prevede că „indemnizația de asigurare se plătește asiguratului sau beneficiarului desemnat de acesta. În cazul decesului asiguratului, dacă nu a fost desemnat un beneficiar, indemnizația de asigurare intră în masa succesorală, revenind moștenitorilor asiguratului.” (s.n.)

Dacă au fost desemnați mai mulți beneficiari, în lipsă de stipulație contrară, indemnizația de asigurare se împarte, în mod egal, între aceștia potrivit art. 2232 C.civ. În toate cazurile, indiferent dacă asiguratul a desemnat un beneficiar, sau indemnizația este culeasă de moștenitorii săi în lipsa unei asemenea desemnări, indemnizația de asigurare nu poate fi urmărită de creditorii asiguratului, nici de creditorii moștenitorilor în temeiul art. 2236 alin. (2) C.civ. Beneficiarul indemnizației poate fi desemnat sau modificat și ulterior încheierii contractului de asigurare, prin testament sau prin declarație scrisă comunicată asigurătorului de către asigurat conform art. 2231 alin. (1) C.civ.

Din această reglementare rezultă două ipoteze distincte: cea în care *de cuius* nu a desemnat un beneficiar, situație în care indemnizația de asigurare pentru caz de deces va fi cuprinsă în actul de lichidare a succesiunii, ca

bun propriu potrivit art. 340 alin. (1) lit. f) C.civ. și va fi culeasă de moștenitorii legali, ea figurând în masa succesorală descrisă în certificatul de moștenitor. Opțiunea este diferită față de prevederile din C.assur.fr. unde indemnizația de asigurare nu face niciodată parte din masa succesorală.

Cea de a doua ipoteză este cea în care *de cuius* a desemnat un beneficiar, ceea ce va face ca indemnizația de asigurare să nu fie inclusă în patrimoniul succesoral, considerându-se că ea s-a format în patrimoniul asiguratorului, iar nu al asiguratului (defunctul). Fiind o formă a stipulației pentru altul⁴, așa cum rezultă din art. 2230 C.civ. coroborat cu art. 1284-1288 C.civ., indemnizația va fi culeasă de beneficiar în temeiul unui drept propriu, fără ca ea să fi tranzitat vreun moment patrimoniul celui decedat.

Trebuie să analizăm în ce condiții asigurarea de viață poate constitui o donație indirectă. Donația indirectă este considerată o categorie reziduală⁵ care presupune existența unui act juridic care constituie vectorul liberalității, adică mijlocul prin care se realizează: cum ar fi o plată făcută pentru altul, stipulația pentru altul sau chiar o asigurare de viață și de deces al cărei beneficiar desemnat de subscriptor este un terț.⁶ Pentru a arăta că operațiunea de asigurare constituie o donație indirectă, moștenitorul rezervatar va trebui să dovedească că, din punct de vedere patrimonial, s-a realizat un avantaj în favoarea donatarului și că acesta s-a realizat, din partea donatorului, cu intenția de a gratifica⁷, ori că asigurării de viață i-a lipsit elementul *alea*.

Din momentul în care asigurarea de viață a fost recalificată ca donație indirectă, pentru stabilirea masei de calcul s-ar putea admite reunirea la activ a valorii primelor de asigurare plătite din patrimoniul defunctului⁸ potrivit art. 1091 C.civ. doar în măsura în care sunt excesive prin raportare la patrimoniul lui *de cuius*⁹, ceea ce atrage și sancțiunea reducăunii. Unii autori români apreciază că, în cazul unei asigurări de viață subscribe de defunct în favoarea unui moștenitor obligat la raport, primele plătite pot fi supuse raportului dacă se stabilește că acestea au constituit în realitate o donație indirectă, dar nu și capitalul încasat de beneficiar.¹⁰

Caracterul excesiv¹¹ al primelor, în raport de patrimoniul asiguratului, ar putea fi un element din care să se deducă intenția de a gratifica, deoarece patrimoniul dispunătorului scade¹², iar beneficiarului îi este creat un avantaj prin culegerea unei indemnizații mai mari decât capitalul scris; dar acest caracter nu este prevăzut în Codul civil român pentru exercitarea

reducțiunii sau obligarea la raport în cazul asigurării de viață. Acțiunea moștenitorilor rezervatari va fi astfel deosebit de anevoioasă. Ei nu beneficiază de niciun text care să reglementeze o prezumție a intenției liberale a lui *de cuius*. Din acest punct de vedere, moștenitorii rezervatari sunt într-o situația mai favorabilă atunci când *de cuius* încheie un act de înstrăinare cu titlu oneros către un descendent ori un ascendent privilegiat sau către soțul supraviețuitor cu rezerva uzufructului, uzului ori abitației sau în schimbul întreținerii pe viață ori a unei rente viagere, decât în situația în care autorul ar încheia o asigurare de viață și l-ar desemna beneficiar pe unul dintre acești moștenitori. În primul caz descendentul, ce nu a consimțit la act va putea utiliza prezumția de gratuitate prevăzută de art. 1091 alin. 4 C.civ.¹³, pe când, în cel de al doilea caz, moștenitorul rezervatar va fi nevoit să administreze un probatoriu complet pentru a dovedi că asigurarea de viață încheiată a constituit de fapt o donație.

Asigurarea de viață cu terț desemnat poate fi uneori calificată ca o donație indirectă, dar ea nu va fi *per se* luată în calculul cotității disponibile, nici a rezervei succesorale.¹⁴

Utilitatea ei, ca mijloc de planificare succesorală, și, eventual, de ocolare a regulilor imperative ale rezervei este destul de clară deoarece permite beneficiarului (de cele mai multe ori soțul supraviețuitor sau unul dintre descendenți sau chiar un terț) desemnat de *de cuius* să culeagă o parte importantă a patrimoniului succesoral fără a suporta concursul moștenitorilor rezervatari. Moștenitorii rezervatari sunt prea puțin protejați de utilizarea asigurării de viață în dreptul român, iar libera dispoziție a autorului se poate manifesta fără vreun mecanism de constrângere.

Mme Genviève GAILLARD¹⁵ a atras atenția ministrului francez de justiție asupra practicii curente de a subscrie asigurări de viață de către francezi, practici care aduc atingere rezervei succesorale de care cetățenii francezi sunt în mod particular foarte atașați, solicitând comunicarea măsurilor ce se vor lua pentru a înlătura aceste practici. Ministrul francez de justiție¹⁶ a precizat că moștenitorii rezervatari care se consideră lezați în drepturile lor, dispun de două mijloace juridice ce permit luarea în calcul a asigurării de viață în masa de calcul a drepturilor succesorale pe care însăși legea le garantează: pot să valorifice caracterul excesiv al primelor pentru a obține reintegrarea în masa de calcul în temeiul C.assur.fr., art. L. 132-13 alin. (2) și pot, de asemenea, să demonstreze, dacă este cazul, că asigurarea de viață nu a prezentat

niciun caracter aleatoriu ci, dimpotrivă, s-a bazat pe voința de gratificare a beneficiarului desemnat și constituie o donație indirectă ce trebuie reunită fictiv la bunurile existente la data decesului.¹⁷

Opinia prof. Dan CHIRICĂ¹⁸ se întemeiază pe deciziile Curții de Casație franceze tocmai pentru a susține o protecție a moștenitorului rezervatar în fața asigurării de viață cu beneficiar desemnat, dar extinderea argumentelor franceze la dreptul român, deși utilă, este destul de artificială. În lipsa oricărui text asemănător dispozițiilor din Codul francez al asigurărilor se apreciază că valoarea primelor va fi luată în calcul ca o donație indirectă în favoarea beneficiarului asigurării atunci când acestea sunt excesive, dacă lipsește elementul *alea* datorită vârstei sau bolii grav a subscriitorului sau când acesta și-a manifestat dorința în acest sens.

Prin aplicarea valorii fundamentale a rezervei, este de dorit ca instanțele române, sesizate cu reducerea primelor plătite sau reintegrarea acestora în masa de calcul, să facă aceleași aprecieri ca cele ale Curții de Casație franceză care a considerat că dispozițiile C.assur.fr., art. L132-12 și L132-13¹⁹ nu creează prin ele însele o discriminare între moștenitori și nici nu aduc atingere principiului egalității și drept consecință judecătorul poate proceda la reintegrarea primelor exagerate în calculul drepturilor succesoriale. În cauza nr. 11-40063, Curtea de Casație franceză a fost sesizată de Tribunalul din Caen pentru a decide dacă dispozițiile C.assur.fr., art. L.132-12 și L.132-13, așa cum erau interpretate de jurisprudență, aduc sau nu atingere drepturilor și libertăților pe care le garantează normele constituționale. Prin decizia, din 19 oct. 2011, a Camerei a 2-a civile, s-a apreciat că aceasta întrebare nu prezintă un caracter serios prin raportare la dispozițiile citate din C.assur.fr., motiv pentru care nu este cazul să fie transmisă Consiliului Constituțional chestiunea preliminară de constituționalitate²⁰.

Pe de o parte, rezerva este *pars hereditatis* și dă dreptul moștenitorilor asupra tuturor bunurilor aflate în masa succesorală, inclusiv a celor readuse la masa de împărțit ca efect al reducăunii sau raportului, inclusiv prin operațiunea de reunire fictivă care permite stabilirea caracterului excesiv al liberalității. Dar această acțiune, a moștenitorilor rezervatari se vede, pur și simplu, paralizată în dreptul român prin lipsa unor texte care să o consacre. Punând asigurarea de viață în afara dreptului patrimonial al familiei, legiuitorul român, redactând art. 2230 C.civ. face ceea ce realizase și Curtea de

Casație franceză prin interpretarea C.assur.fr., art. L. 132-12, și anume creează o zonă de libertate totală²¹ pentru subscriitorii care doresc să ocolească regulile rezervei succesoriale.

În situația în care asiguratul nu a suferit o sărăcire, o micșorare periculoasă a patrimoniului său, deși a dispus cu titlu de prime de asigurare de sume uriașe de bani, moștenitorii rezervatari rămân lipsiți de orice mijloc de acțiune. Prin decizia Curții de Casație franceze, din 17 iunie 2009²², prime, în valoare de aproape 2 milioane de euro, nu au fost considerate exagerate ținând cont de speranța de viață, natura obligațiilor familiale, facultatea de răscumpărare în caz de dificultate financiară de care autorul se folosise, toate acestea demonstrând că operațiunea de subscriere a fost utilă pentru asigurat și îi permisesse să asigure obligațiile de întreținere în favoarea soției sale. Contractul a fost declarat util și s-a constatat că nu îi pusese în pericol nivelul său de viață, cererea soției supraviețuitoare de reintegrare a primelor și de reducere a acestora fiind respinsă.

Nu trebuie neglijată, în decursul analizei, nici realitatea economică în care asigurările de viață sunt extrem de diverse, fiind mai degrabă folosite ca un mijloc legal de deținere a unor active și de transmitere a activelor patrimoniale neconsumate, persoane de toate vârstele fiind chiar încurajate de autoritățile publice să le utilizeze ca mijloc de economisire²³ datorită unei funcționări suplă, fără plafonarea vărsămintelor efectuate și fără limită de vârstă.

Tipurile de asigurări sunt enumerate în art. 2 din Legea nr. 237/2015 privind autorizarea și supravegherea activității de asigurare și reasigurare²⁴, rezultând din aceasta că în principal trebuie făcută distincția dintre asigurările de viață fără componentă investițională, în care predomină elementul *alea* și cele cu componentă investițională, în care uneori valoarea primelor plătite în timpul vieții poate fi apreciată ca excesivă în raport de patrimoniul defunctului. Pe bună dreptate în doctrina franceză s-a pus problema cum pot fi conciliate regulile economice ale unei acumulări de active prin intermediul asigurărilor cu regulile juridice ale transmisiunii succesoriale și ale rezervei succesoriale.²⁵

Pentru a corecta posibilitatea dispunătorului de a ocoli rezerva succesorală prin intermediul asigurării de viață, atunci când ea se dovedește un simplu mijloc de economisire, de obținere a unor profituri din servicii financiare, capitalul trebuie considerat că face parte din patrimoniul succesoral al

asiguratului. Altfel, scoaterea capitalului asigurării din patrimoniul succesoral intră în contradicție cu afirmația că rezerva succesorală nu este atinsă prin această operațiune. În plus, este greu de explicat cum o valoare patrimonială care se constituie cu prime ce au aparținut asiguratului ajunge să nu mai facă parte din patrimoniul succesoral al acestuia prin mecanismul economic al asigurării de viață.²⁶

Decizia *Leroux*²⁷ a marcat un moment important, deoarece Curtea de Casație franceză a hotărât că acele contracte de asigurare care presupun de fapt o operațiune de capitalizare sunt excluse din câmpul de aplicare al C.as-sur.fr., art. L-312 și L-313 și că sumele vărsate în temeiul acestor contracte trebuie supuse raportului succesoral, dar nu a precizat care dintre contractele de asigurare de viață poate fi recalificat în contract de economisire datorită absenței elementului *alea*.

În fața unei utilizări crescute a contractelor de asigurare de viață și desemnarea altor beneficiari decât descendenții, Curtea Constituțională a Belgiei, fiind sesizată cu o chestiune prejudicială de Curtea de Apel din Gand, a statuat, în Decizia din 28 iunie 2008, că art.121 și art. 124 din Legea belgiană, din 25 iunie 1992, privind contractul de asigurare terestră (*Loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre*²⁸) încalcă articolele 10 și art. 11 din Constituția Belgiei²⁹ deoarece aceste articole privau moștenitorii rezervatari de dreptul de a cere raportul sau de dreptul de a promova o acțiune în reducere.

Curtea Constituțională a Belgiei³⁰ a considerat că stabilirea caracterului exagerat al primelor nu este un mijloc eficient de protecție al rezervatariilor. S-a apreciat că dispozițiile art.124 din Legea belgiană a asigurărilor au ca efect faptul că rezerva nu poate să fie invocată în cazul unei operațiuni de economisire sub forma asigurării de viață-mixte, când din punct de vedere tehnic contractul de asigurare de viață este, de fapt, un contract de economisire formulat altfel; atunci când economisirea se exprimă prin cumpărarea de titluri sau alte mijloace financiare ar trebui ca rezerva succesorală să poată fi invocată pentru a solicita reducere. Cererea reclamantului s-a întemeiat atât pe faptul că din moment ce beneficiarii au fost desemnați și au primit un capital trebuie considerat că au primit o liberalitate, cât și pe faptul că potrivit art. 1964 C.civ. belgian³¹, contractul de asigurare de viață este un contract aleatoriu.

În Franța, această decizie a dat satisfacție celor care de multă vreme considerau că excluzând raportul și reducțiunea, Codul francez al asigurațiilor nu poate fi aplicat contractelor de pură capitalizare care nu sunt în realitate contracte de asigurare.³²

O nouă reglementare a pus capăt acestei dispute în Belgia. Art. 188 din Legea din 04 aprilie 2014 referitoare la asigurări (*Loi du 4 avril 2014 relative aux assurances, M.B., 30 avril 2014*³³) prevede că în cazul decesului asiguratului, prestația este, conform Codului Civil belgian supusă întotdeauna reducțiunii, iar raportului numai dacă asiguratul a specificat în mod expres obligația de raport. Acest articol a primit o nouă redactare prin Legea din 31 iulie 2017 de modificare a Codului Civil belgian în ceea ce privește succesiunile și liberalitățile și de modificare a altor dispoziții în această materie (*Loi du 31 juillet 2017 modifiant le Code civil en ce qui concerne les successions et les libéralités et modifiant diverses autres dispositions en cette matière, M.B., 01 septembre 2017*³⁴), care intră în vigoare la 01 septembrie 2018, în sensul că și raportul prestației de asigurare va opera în toate cazurile, cu excepția situației în care asiguratul a prevăzut expres dispensa de raport.

O reglementare asemănătoare celei belgiene, ce asigură un echilibru între asigurare și dreptul succesoral o găsim în dreptul elvețian. Potrivit art. 476 C.civ. elvețian³⁵, atunci când asigurarea de viață a fost încheiată de defunct cu desemnarea unui terț beneficiar, numit fie prin acte între vii, fie prin acte pentru cauză de moarte sau a fost cedată gratuit unei terțe persoane din timpul vieții sale, la valoarea succesiunii se va include valoarea de răscumpărare calculată la momentul decesului. Atunci când prescrie integrarea în masa succesorală a valorii de răscumpărare a asigurării, Codul civil elvețian face o excepție de la principiul reunirii integrale a liberalității, favorizându-l pe terțul beneficiar în raport de moștenitorii rezervatari;³⁶ el va putea astfel să păstreze diferența dintre valoarea de răscumpărare și indemnizația de asigurare.

Atunci când contractul de asigurare nu poate fi asimilat unei donații, tocmai pentru că revocabilitatea este efectivă (deci incompatibilă cu o donație, chiar dacă ar fi o donație indirectă), caracter ce rezultă din vârsta subscriitorului și din durata timpului scurs de la data încheierii contractului de asigurare până la deces, în mod subsidiar, poate interveni sancțiunea reducțiunii primelor vizibil exagerate. Aprecierea caracterului definitiv și irevocabil al micșorării patrimoniului subscriitorului³⁷, fie face posibilă recalificarea contractului de asigurare în donație, fie împiedică această operațiune.

Asigurarea de viață poate fi utilizată în scopul de a transmite succesiunea din timpul vieții, cu respectarea limitelor pe care legiuitorul le-a pus libertății autorului de a dispune de patrimoniul său în prezența unui moștenitor, și nu în scopul ocolirii regulilor devoluțiunii succesoriale. Curtea de Casație franceză inventariază în raportul corespunzător anului 2004, tipurile de asigurări existente și posibilitățile de acțiune pentru a asigura conformitatea acestora cu dreptul succesoral.³⁸

Atunci când se dovedește că primele plătite în cadrul unui contract de asigurare de viață sunt excesive, valoarea acestora este reunită fictiv pentru determinarea masei de calcul și a rezervei. Curtea de Casație franceză susține în decizia din 3 noiembrie 2011³⁹ că simpla stabilire a acestui caracter excesiv nu duce, în mod automat, la restituirea de către beneficiarul asigurării a sumelor către moștenitorii rezervatari. Astfel, a fost criticată decizia Curții de Apel care îl obligase pe beneficiar să plătească sumele subscrise direct către moștenitorii rezervatari, fără să le includă în operațiunea de lichidare a succesiunii și fără a determina dacă într-adevăr rezerva succesorală a reclamantilor fusese atinsă sau nu prin operațiunea de asigurare. Pentru stabilirea rezervei succesoriale, la activul succesoral se va adăuga nu numai partea din primele de asigurare care este exagerată,⁴⁰ ci întreaga primă excesivă, altfel rezultatul ar putea să fie nu numai litigios, dar și imprevizibil.

Dacă se obține recalificarea contractului de asigurare în donație indirectă, în afară de operațiunea de reunire fictivă se pune problema imputării acesteia, precum și a ordinii reducăunii. Soluția imputării, în raport de data încheierii contractului de asigurare, este susținută de faptul că de la această dată contractul se consideră încheiat, acceptarea ulterioară ducând doar la consolidarea dreptului terțului beneficiar. Potrivit art. 1286 alin. (1) C.civ., dacă terțul beneficiar nu va accepta stipulația, dreptul său se consideră a nu fi existat niciodată. S-au exprimat în doctrina franceză destule opinii în favoarea imputării contractului de asigurare în raport de data acceptării acestuia de către beneficiar, susținute în special de argumentul că, până la această dată, dreptul beneficiarului este revocabil⁴¹. În același sens dispune și art. 1286 alin. 2 C.civ. român care permite stipulantului să revoce stipulația cât timp acceptarea beneficiarului nu a ajuns la stipulant sau la promitent. Dacă acceptarea beneficiarului ar interveni, așa cum se întâmplă cel mai des în practică, după data decesului autorului, atunci s-ar ajunge la imputarea proporțională a asigurării, odată cu legatele, ceea ce ar fi o soluție discutabilă.

Este posibil ca dispunătorul să nu utilizeze contractul de asigurare de viață pentru a limita posibilitatea de acțiune a moștenitorilor rezervatari, dorind, dimpotrivă, să o reintegreze în activul succesoral. Opțiunea lui se poate manifesta liber în acest sens făcând un legat care are ca obiect asigurarea, situație care este evident diferită de aceea în care ar desemna un beneficiar al asigurării printr-un testament. În prima ipoteză, beneficiarul legatului particular, având ca obiect asigurarea, va obține predarea legatului de la moștenitorii legali sau legatarii universali. În dreptul român, dispozițiile art. 2230 C.civ. pot fi interpretate că ar avea caracter imperativ doar în raporturile dintre asigurător și asigurat, atunci când s-a stipulat un beneficiar, asigurătorul fiind obligat să îi plătească acestuia indemnizația fără ca aceasta să mai intre în masa succesorală. Dar atunci când asiguratul ar stipula printr-un legat că înțelege ca indemnizația de asigurare să intre în lotul cules la partajul succesiunii de către unul dintre moștenitorii rezervatari⁴², se poate interpreta voința sa de a supune asigurarea de viață regulilor devoluțiunii succesoriale legale, și nu de a le ocoli.

În dreptul francez se consideră că dispozițiile C.assur.fr. care exclud primele de la raport și reducere, cu excepția celor în mod manifest exagerate⁴³, nu trebuie considerate că ar fi imperative pentru subscriitor. Prin intermediul stipulației pentru altul, autorul poate să își manifeste voința de a gratifica, atribuind liberalitatea prin intermediul unei societăți de asigurare, dar aceste reguli nu pot fi opuse decât asigurătorului, nu și celui care a dispus,⁴⁴ neexistând niciun motiv de ordine publică care să îi limiteze libertatea sa de a dispune într-o modalitate care protejează în mod expres rezerva succesorală.

Distincția dintre legatul având ca obiect contractul de asigurare și desemnarea beneficiarului asigurării este făcută și în dreptul elvețian. Potrivit art. 563 alin. (2) C.civ. elvețian⁴⁵ atunci când obiectul legatului îl constituie o asigurare de viață a dispunătorului, beneficiarul poate să obțină direct valorificarea drepturilor sale, caz în care deși asigurarea nu va face parte din masa succesorală, valoarea ei se va reuni la activul succesoral pentru calcularea cotațiilor disponibile și a rezervei.⁴⁶

În cazul unui legat având ca obiect contractul de asigurare, acesta va fi supus reducerii proporționale, ca orice alt legat, în conformitate cu art. 1096 alin. (2) C.civ.⁴⁷, dispunătorul beneficiind și de libertatea de a prevedea o clauză de preferință la executare. Această soluție nu este însă îmbrățișată

unanim nici în doctrina elvețiană, considerându-se fie că acest legat este de fapt o liberalitate între vii care produce efecte cu o secundă înainte de momentul decesului, la fel precum clauza din contractul de asigurare prin care este desemnat beneficiarul, care este esențialmente revocabilă, fie că distincția dintre cele două ipoteze este netă, iar legatul având ca obiect asigurarea este și rămâne un legat, supus reducăiunii înainte donaiiilor între vii.⁴⁸

Nimic nu se opune ca beneficiarul desemnat printr-o clauză cuprinsă în contractul de asigurare sau desemnat ulterior, în timpul executării contractului, printr-o declarație scrisă a asiguratului comunicată asiguratului, în conformitate cu art. 2231 C.civ. român, să solicite reintegrarea capitalului în masa succesorală și ulterior partajarea lui împreună cu moștenitorii rezervatari în cadrul procedurii succesore notariale. Chiar dacă în dreptul francez (susținere preluată și de doctrina română) asigurarea este supusă regulilor succesiunii doar atunci când primele de asigurare sunt exagerate, Curtea de Casație franceză a apreciat că textul Codului asigurărilor nu impune ca moștenitorii rezervatari să obțină în prealabil o decizie judiciară prin care să fie constatat caracterul exagerat al primelor⁴⁹, rezultând deci că beneficiarul asigurării poate să facă această recunoaștere el însuși, cu consecința aplicării tuturor regulilor referitoare la succesiune.

2 Asigurarea de viață și rezerva succesorală în Regulamentul (UE) nr. 650/201250

Încheierea unui contract de asigurare de viață, cu sau fără componentă investițională, și desemnarea unui terț beneficiar pot fi utilizate nu numai într-o succesiune națională, ci și în cadrul unei transmisiuni internaționale a unui patrimoniu.

Dacă succesiunea asiguratului este supusă dispozițiilor Regulamentului (UE) nr. 650/2012⁵¹ și asigurarea de viață contractată de acesta prezintă ea însăși un caracter internațional, trebuie făcută distincția între legea aplicabilă contractului de asigurare și legea care guvernează raportul și reducăiunea primelor, dacă este cazul.

Art. 1 alin. (2) lit. g) al Regulamentului (UE) nr. 650/2012 exclude din domeniul său de aplicare drepturile de proprietate și bunurile constituite sau transferate altfel decât prin succesiune, inclusiv prin intermediul contractului de asigurare și a acordurilor similare. Această excludere este justificată de faptul că dreptul beneficiarului poliței face din parte din patrimoniul său din

momentul desemnării, fără să mai constituie patrimoniul celui asigurat la data decesului acestuia, transmisiunea realizată neavând în consecință caracter succesoral.

Legea aplicabilă contractului de asigurare nu este determinată în raport de Regulamentul (UE) nr. 650/2012, chiar dacă scopul urmărit de moștenitori este acela de a reintegra capitalul (ca urmare a recalificării sale ca liberalitate) ori de a completa rezerva succesorală atinsă prin subscrierea poliței de asigurare de viață de către *de cuius*. Contractul de asigurare de viață cade în domeniul Regulamentului (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I)⁵². Acesta permite părților din contractul de asigurare să aleagă, potrivit art. 7 alin. (3) lit. c) legea aplicabilă, dar această posibilitate este limitată la legea statului membru al cărui cetățean este titularul poliței de asigurare. Facultatea de a alege legea aplicabilă contractului se aseamănă cu cea prevăzută de art. 22 alin. (1) RES⁵³, cu deosebirea că poate fi aleasă doar legea unui stat membru, nu și legea unui stat terț al cărui cetățean este cel asigurat.

Dacă *de cuius* vrea să asigure congruența regulilor privind asigurarea de viață cu regulile succesoriale, scopul transmisiunii sale nefiind unul de lezare vădită a drepturilor unor moștenitori rezervatari, atunci el va putea proceda atât la alegerea legii aplicabile succesiunii sale în conformitate cu art. 22 RES cât și a legii aplicabile contractului de asigurare, astfel încât toate aspectele vor fi guvernate de legea aleasă, și anume legea statului său de cetățenie.

Dacă părțile nu au ales legea aplicabilă contractului de asigurare, acestuia i se aplică legea statului membru în care este situat riscul în momentul încheierii contractului. În cazul asigurărilor de viață, țara în care este situat riscul este statul membru în care asiguratul are reședința obișnuită, în conformitate articolul 13 pct. 13 și pct. 14 din Directiva 2009/138/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 noiembrie 2009 privind accesul la activitate și desfășurarea activității de asigurare și de reasigurare (Solvabilitate II)⁵⁴, ce a reformat Directiva 2002/83/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 noiembrie 2002 privind asigurarea de viață. Iată că în lipsa alegerii atât a legii aplicabile asigurării, cât și a legii aplicabile succesiunii este posibil ca acestea două să coincidă, criteriul de legătură utilizat fiind reședința obișnuită a persoanei asigurate.⁵⁵

În celelalte situații este necesară calificarea normei care stabilește legătura dintre contractul de asigurare și rezerva succesorală. O multitudine de situații pot interveni care să facă dificilă această apreciere: fie s-a ales legea aplicabilă asigurării dar nu s-a ales legea aplicabilă succesiunii, iar reședința obișnuită a autorului este într-un alt stat decât cel de cetățenie; dimpotrivă a fost aleasă legea aplicabilă succesiunii dar nu și cea aplicabilă asigurării; în lipsa oricărei alegeri asiguratul și-a schimbat reședința obișnuită între momentul încheierii contractului și cel al decesului. În statele membre, diversitatea caracterizează soluțiile adoptate în ceea ce privește integrarea asigurării de viață în lichidarea patrimoniului succesoral: sistemul adoptat de România, ce consideră că indemnizația nu face parte din patrimoniul succesoral în cazul asigurării de viață cu terț beneficiar (art. 2230 C.civ. român), cel în vigoare din 01 septembrie 2018 în Belgia care supune raportului și reducățiunii toate contractele de asigurare (art. 188 din Legea din 04 aprilie 2014 referitoare la asigurări modificată⁵⁶), sau cel francez care permite doar reducățiunea primelor constatate excesive (C.assur.fr., art. L.132-13 al. 2).

Aceste dispoziții țin de materia succesorală sau reprezintă norme ce țin de materia contractuală? Pentru a obține un răspuns putem să apelăm chiar la art. 1 alin. (2) lit. g) RES care dispune că excluderea asigurării din domeniul său nu poate aduce atingere articolului 23 alineatul (2) litera (i) RES⁵⁷. Această trimitere confirmă faptul că atunci când s-ar ridica problema raportului și reducățiunii cu privire la un contract de asigurare, această operațiune trebuie realizată potrivit legii aplicabile succesiunii. Normele ce instituie condițiile în care asigurarea de viață este luată în calcul pentru stabilirea masei succesorale, raportul și reducățiunea fac parte din domeniul legii aplicabile succesiunii.

Calificarea succesorală a acestor norme întărește ideea că, din mai multe puncte de vedere, clauza de desemnare a beneficiarului asigurării constituie echivalentul funcțional al unui testament.⁵⁸ În consecință, chiar dacă o asigurare de viață este guvernată de legea franceză, ea va fi întotdeauna supusă raportului și reducățiunii atunci când legea succesorală va fi legea materială belgiană, în conformitate cu art. 188 din Legea din 04 aprilie 2014, referitoare la asigurări, modificată⁵⁹, care va stabili și întinderea rezervei succesorale potrivit masei de calcul rezultate. Dimpotrivă, chiar dacă o asigurare de viață este guvernată de legea belgiană, ea va fi supusă reducățiunii numai

în caz de caracter excesiv al primelor de asigurare potrivit C.assur.fr., art. L.132-13 al. 2 dacă legea aplicabilă succesiunii asiguratului ar fi legea franceză. Această sciziune nu alterează conexiunea autonomă a contractului de asigurare cu libertatea prevăzută în materie contractuală de Regulamentul (CE) nr. 593/2008, iar *lex successionis* se aplică numai în măsura necesară pentru a asigura protecția moștenitorilor rezervatari.

Văzând atât reforma dreptului belgian, cât și reglementarea dreptului elvețian cu privire la conjuncția dintre asigurarea de viață și rezerva succesorală, observăm că o protecție ar fi putut să fie asigurată de legiuitorul francez cu ocazia reformei succesiunilor din 2006. Și legiuitorul român ar fi putut să insereze texte corespunzătoare, cu ocazia adoptării noului Cod Civil sau cu ocazia adoptării, în anul 2015, a noii Legi în materie de asigurări. Rămâne cumva de neînțeles cum rezerva succesorală, o valoare fundamentală a culturii juridice românești, de care doctrina română se manifestă atât de atașată, a fost lipsită de o binemeritată protecție în fața mijloacelor moderne de acumulare ce presupun o transmitere a activului patrimonial prin intermediul unei asigurări de viață.

---

* *Doctorand al Facultății de Drept a Universității Babeș Bolyai, Cluj-Napoca; Notar public, Camera notarilor publici București. Email: ioanaolarul@yahoo.com.*

¹ Code des assurances, pe viitor abreviat C.assur.fr.

² C. assur., art. L132-13: "Le capital ou la rente payables au décès du contractant à un bénéficiaire déterminé ne sont soumis ni aux règles du rapport à succession, ni à celles de la réduction pour atteinte à la réserve des héritiers du contractant.

Ces règles ne s'appliquent pas non plus aux sommes versées par le contractant à titre de primes, à moins que celles-ci n'aient été manifestement exagérées eu égard à ses facultés. " disponibil la:

https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?sessionId=4BF4E541A121BB5C89752EF29E765742.tplgfr24s_3?idArticle=LEGIARTI000006793016&cidTexte=LEGITEXT000006073984&dateTexte=20180718, data ultimei accesări: 03.04.2017.

³ C. assur., art.L 132-12: "Le capital ou la rente stipulés payables lors du décès de l'assuré à un bénéficiaire déterminé ou à ses héritiers ne font pas partie de la succession de l'assuré. Le bénéficiaire, quelles que soient la forme et la date de sa désignation, est réputé y avoir eu seul droit à partir du jour du contrat, même si son acceptation est postérieure à la mort de l'assuré. " disponibil la:

https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?sessionId=3620BE730435DDADA839FB61E61C9760.tplgfr37s_2?idArticle=LEGIARTI000006793004&cidTexte=LEGITEXT000006073984&dateTexte=20170329, data ultimei accesări: 03.04.2017.

- ⁴ Flavius-Antoniou BAIAS, Eugen CHELARU, Rodica CONSTANTINOVICI, Ioan MACOVEI (coord.), *Noul Cod civil. Comentariu pe articole art.1-2664*, Editura C.H. Beck, București, 2012, p. 1345, pct.1.
- ⁵ Dan CHIRICĂ, *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, București, Editura C.H. Beck, 2014, p. 210, pct. 507.
- ⁶ Dan CHIRICĂ, *op.cit.* p. 213, pct. 515.
- ⁷ François TERRÉ, Yves LEQUETTE, Sophie. GAUDEMET, *Droit civil: Successions. Les libéralités*, 4e éd., Précis, Dalloz, 2014, p. 396, pct. 488.
- ⁸ Francisc DEAK, Romeo POPESCU, *Tratat de drept succesoral*, vol. II, *Moștenirea testamentară*, ed. a-III-a, Universul Juridic, București, 2014, p. 290.
- ⁹ Flavius-Antoniou BAIAS, Eugen CHELARU, Rodica CONSTANTINOVICI, Ioan MACOVEI (coord), *op.cit.*, p. 1123, pct.7.
- ¹⁰ Francisc DEAK, Romeo POPESCU, *op.cit.*, p. 355 n. 4.
- ¹¹ Jean AULAGNIER, „*La réserve héréditaire peut-elle survivre à l'assurance-vie ?*” *Gazette du Palais* n° 29 din 29/01/ 2011, cod Lextenso 201129GP20110129015, p. 23.
- ¹² Cass.1re, 6 février 2007, n° de pourvoi 05-13803 disponibilă la:
https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000007515860&fastReqId=1029895454&fastPos=1_data ultimei accesări: 17.03.2018.
- ¹³ Art. 1091 alin.4 C.civ. : "Până la dovada contrară, înstrăinarea cu titlu oneros către un descendent ori un ascendent privilegiat sau către soțul supraviețuitor este prezumată a fi donație dacă înstrăinarea s-a făcut cu rezerva uzufructului, uzului ori abitației sau în schimbul întreținerii pe viață ori a unei rente viagere. Prezumția operează numai în favoarea descendenților, ascendenților privilegiați și a soțului supraviețuitor ai defunctului, dacă aceștia nu au consimțit la înstrăinare. "
- ¹⁴ Frédérique PERROTIN, *Assurance-vie et réserve héréditaire*,^[14]^[SEP] Les petites affiches n° 241 din 03/12/2014, cod Lextenso 2014241PA201424103, p. 4^[14]^[SEP].
- ¹⁵ întrebarea nr. 21627 publicată în J.O. din 26.03.2013, p.3216, disponibilă la:
<http://questions.assemblee-nationale.fr/q14/14-21627QE.htm>. Data ultimei accesări: 03.04.2017.
- ¹⁶ publicat în J.O. din 2 iulie 2013, p. 6986, disponibil la:
<http://questions.assemblee-nationale.fr/q14/14-21627QE.htm>, data ultimei accesări: 03.04.2017.
- ¹⁷ Cass. 2e, 10 avril 2008, n° de pourvoi 06-16725, disponibilă la :
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000018644058&fastReqId=963036481&fastPos=1>, data ultimei accesări: 15.03.2018; Cass.ch. mixte, 21 décembre 2007, n° de pourvoi: 06-12769, disponibilă la
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000017739957&fastReqId=368112506&fastPos=1>, data ultimei accesări 15.03. 2018 ; Cass. 3e, 8 juillet 2010, n° de pourvoi: 09-12491, disponibilă la
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000022458270&fastReqId=915272634&fastPos=1>. Data ultimei accesări: 15.03. 2018.
- ¹⁸ Dan CHIRICĂ, *op.cit.*, p. 414, pct. 940, n. 2.

¹⁹ Notele de subsol 1 și 2

²⁰ Cass. 2e, 19 octobre 2011, n° de pourvoi: 11-40063 disponibilă la:
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000024702802&fastReqId=609903725&fastPos=1>, data ultimei accesări: 03.04.2017

²¹ Axel DEPONDT, *Assurance-vie: les incohérences du droit positif*, Juris-Classeur Périodique no.14/9 aprilie 2010, p. 32.

²² Cass.1e, 17 juin 2009, n° de pourvoi 08-13620, disponibilă la:
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000020767895&fastReqId=819718863&fastPos=1>. Data ultimei accesări: 10.03.2018.

²³ Jean AULAGNIER, *op. cit.*, p. 23.

²⁴ Art. 2 alin. 6 din Legea nr. 237/2015 privind autorizarea și supravegherea activității de asigurare și reasigurare, publicată în M.Of. Partea I, nr. 800 din 28 octombrie 2015 :

" (...).

(6) În ceea ce privește asigurările de viață, prevederile prezentei părți se aplică:

a) următoarele activități, desfășurate pe bază contractuală:

(i) asigurări de supraviețuire la termen, asigurări de deces, asigurări de viață cu restituirea primelor, asigurări mixte, asigurări de căsătorie, asigurări de naștere;

(ii) anuități;

(iii) asigurări suplimentare, asigurări de vătămări corporale, inclusiv pentru incapacitate de muncă, deces cauzat de accidente și invaliditate cauzată de accidente sau boli;

b) următoarelor operațiuni, desfășurate pe bază contractuală și supravegheate de A.S.F:

(i) asocieri ale unor persoane cu scopul de a-și capitaliza contribuțiile și de a distribui ulterior activele astfel acumulate urmașilor sau beneficiarilor unei persoane decedate, asocieri cunoscute sub numele de tontine;

(ii) capitalizări bazate pe calcule actuariale prin care în schimbul unei plăți unice sau periodice stabilite în avans, se îndeplinesc angajamente cu durată și valoare specifice;

(iii) administrarea fondurilor colective de pensii, inclusiv administrarea investițiilor și a activelor care reprezintă rezervele organismelor care efectuează plăți în caz de deces sau supraviețuire ori de întrerupere sau diminuare a activității;

(iv) operațiunile menționate la pct. (iii) în cazul în care sunt însoțite de asigurări care acoperă fie conservarea capitalului, fie plata unei dobânzi minime;

c) operațiunilor legate de durata vieții umane definite sau prevăzute de legislația asigurărilor sociale, dacă sunt efectuate sau administrate de asigurători pe propriul lor risc. "

²⁵ Jean AULAGNIER, *op. cit.*, p. 23.

²⁶ Jean AULAGNIER, *op. cit.*, p. 23.

²⁷ Cass. 1^e, 18 juillet 2000, n° de pourvoi 97-21535, disponibil la:
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000007040373&fastReqId=1738399014&fastPos=1>, data ultimei accesări: 10.03.2018.

²⁸ Loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre, M.B., 20-08-1992, no.1992011257 p. 18283, disponibilă la:

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=1992062532, data ultimei accesări 17.007.2018

²⁹ La Constitution coordonnée du 17 février 1994, M.B., 17-02-1994, no. 1994021048, p.4054, disponibilă la

<http://www.ejustice.just.fgov.be/loi/loi.htm>. Data ultimei accesări:17.07.2018.

³⁰ C.C., 26 juin 2008, n°. 96/2008, disponibilă la

<http://www.const-court.be/public/f/2008/2008-096f.pdf>. Data ultimei accesări :04.04.2017.

³¹ C.civ.be., art. 1964: "Le contrat aléatoire est une convention réciproque dont les effets, quant aux avantages et aux pertes, soit pour toutes les parties, soit pour l'une ou plusieurs d'entre elles, dépendent d'un événement incertain.

Tels sont :

Le contrat d'assurance,

Le prêt à grosse aventure,

Le jeu et le pari,

Le contrat de rente viagère.

Les deux premiers sont régis par les lois maritimes", disponibil la:

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=1804032134, data ultimei accesări: 17.08.2018

³² Jean AULAGNIER, *op.cit.*, p.23.

³³ Loi du 4 avril 2014 relative aux assurances, M.B., 30 avril 2014, art.188 : "En cas de décès du preneur d'assurance, la prestation d'assurance est, conformément au Code civil, sujette à réduction et, pour autant que le preneur d'assurance l'a spécifié expressément, à rapport." disponibil la:

<http://www.ejustice.just.fgov.be/loi/loi.htm>

<http://www.ejustice.just.fgov.be/loi/loi.htm>. Data ultimei accesări: 21.03.2018.

³⁴ Loi du 31 juillet 2017 modifiant le Code civil en ce qui concerne les successions et les libéralités et modifiant diverses autres dispositions en cette matière, M.B., 01 septembre 2017, art. 68 : "Dans l'article 188 de la loi du 4 avril 2014 relative aux assurances, les mots "et, pour autant que le preneur d'assurance l'a spécifié expressément, à rapport." sont remplacés par les mots "et, sauf dispense de rapport certaine émanant du preneur d'assurance, à rapport." disponibil la:

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=2017073125. Data ultimei accesări: 21.03.2018.

³⁵ Code civil suisse, art. 476 : " Les assurances en cas de décès constituées sur la tête du défunt et qu'il a contractées ou dont il a disposé en faveur d'un tiers, par acte entre vifs ou pour cause de mort, ou qu'il a cédées gratuitement à une tierce personne de son vivant, ne sont comprises dans la succession que pour la valeur de rachat calculée au moment de la mort." disponibil la:

<https://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19070042/201801010000/210.pdf>.

Data ultimei accesări: 06.04.2018

³⁶ Paul-Henri STEINAUER, *Le droit des successions*, Ed. Stämpfli, Berna, 2006, pg. 251,pct. 492.

³⁷ Jérôme LEPROVAUX, *L'assurance-vie*, dans Annick Batteur (dir.), *Les grandes décisions du droit des personnes et de la famille*, LGDJ, Paris, 2016, pct. 820.

³⁸ Rapport de Mme Crédeville, Conseiller rapporteur, disponibil la:

https://www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/chambres_mixtes_2740/credeville_conseiller_536.html. Data ultimei accesări: 25.05.2018.

³⁹ Cass.,2e, 03 novembre 2011, n°. de pourvoi 10-21760, nepublicată în Buletin, disponibilă la:

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000024761824&fastReqId=614945124&fastPos=1>, data ultimei accesări: 07.04.2018.

⁴⁰ Jérôme CASEY, *Assurance-vie et droit des successions*, Gazette du Palais - édition spécialisée, 27- 29 octombrie 2013, n° 300-302.

⁴¹ *Jurissclasser Code Civil, art. 912-930-5 :fasc. 30, Quotité Disponible et Réduction: fasc.25*, Ed. LexisNexis, 2009, pg.41, pct.63.

⁴² Cass., 1e 8 juillet 2010, n^o. de pourvoi 09-12491, disponibilă la:

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000022458270&fastReqId=921990032&fastPos=1>, data ultimei accesări:08.04.2018.

⁴³ Jérôme CASEY, *op.cit.*, p. 12.

⁴⁴ Michel LEROY, Marc IWANESKO, *L'intégration volontaire de l'assurance-vie dans la succession*, La Semaine Juridique Notariale et Immobilière no.46/15.11.2013, p. 42-46.

⁴⁵ Code civil suisse ,art. 563 :" *(1) Sauf disposition contraire, les legs d'usufruits, de même que les legs de rentes ou d'autres prestations périodiques, sont soumis aux règles concernant les droits réels et les obligations.*

(2) Lorsque le legs consiste dans une assurance en cas de décès constituée sur la tête du disposant, le légataire peut faire valoir directement ses droits." disponibil la: <https://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19070042/201801010000/210.pdf>, data ultimei accesări: 07.04.2018.

⁴⁶ Paul-Henri STEINAUER, *op.cit.*, p. 249,pct. 484-485.

⁴⁷ Art. 1096, Ordinea reducțiunii, alin. (2): „Legatele se reduc toate deodată și proporțional, afară dacă testatorul a dispus că anumite legate vor avea preferință, caz în care vor fi reduse mai întâi celelalte legate.”

⁴⁸ Paul-Henri STEINAUER, *op.cit.*, p. 249, n. 51.

⁴⁹ Cass.com., 10 décembre 2013, n^o de pourvoi 12-22424, nepublicată în Buletin, notă de Daniel Faucher, *La Semaine Juridique-Notariale et Immobilière* no.1-2/10.01.2014, p. 13.

⁵⁰ Regulamentul (UE) nr. 650/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor, disponibil la

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1528027877492&uri=CELEX:32012R0650>

data ultimei accesări: 05.06.2018.

⁵¹ abreviat RES.

⁵² Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I), disponibil la:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1531943787070&uri=CELEX:32008R0593>, data ultimei accesări:05.60.2018.

⁵³Art. (22) alin. (1) RES :" *Alegerea legii*

(1) O persoană poate să aleagă ca legea care să se aplice succesiunii sale în ansamblu său să fie legea statului a cărui cetățenie o deține în momentul alegerii legii sau la data decesului." disponibil la

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1528027877492&uri=CELEX:32012R0650>.
Data ultimei accesări: 05.06.2018.

⁵⁴ disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX:32009L0138>,
data ultimei accesări: 05.06.2018

⁵⁵ Art. (21) RES : "Norma generală

(1) Sub rezerva cazului în care prezentul regulament cuprinde dispoziții contrare, legea aplicabilă succesiunii în ansamblul său este cea a statului în care defunctul își avea reședința obișnuită în momentul decesului.

(2) În cazul în care cu titlu de excepție, toate circumstanțele cazului indică în mod clar că, în momentul decesului, defunctul avea în mod evident o legătură mai strânsă cu un alt stat decât statul a cărui lege ar fi aplicabilă în temeiul alin. (1), legea aplicabilă succesiunii este legea aceluia alt stat.", disponibil la

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1528027877492&uri=CELEX:32012R0650>. Data ultimei accesări: 05.06.2018.

⁵⁶ v. nota de subsol 32

⁵⁷ Art. 23 RES: "Domeniul de aplicare a legii aplicabile

(1) Legea stabilită în temeiul articolelor 21 sau 22 reglementează succesiunea în ansamblul său.

(2) Această lege reglementează, în special:(..)

(h) partea din patrimoniul succesoral de care se poate dispune, rezervele succesoriale și alte restricții privind libertatea de a dispune pentru cauză de moarte, precum și pretențiile pe care persoanele apropiate defunctului le-ar putea avea față de patrimoniul succesoral sau față de moștenitori;

(i) obligațiile privind raportul sau reducțiunea liberalităților la calcularea cotelor-părți din succesiune ale diverșilor beneficiari; și(..)" disponibil la

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1528027877492&uri=CELEX:32012R0650>. Data ultimei accesări: 05.06.2018.

⁵⁸ Andreea BONOMI, Patrick WAUTELET, *Commentaire du Règlement no. 650/2012 du 4 juillet 2012*, ed. Bruylant, 2014, p.100, pct.59.

⁵⁹ V. nota de subsol 32.